

KÜLÖNFÉLÉK.

Államsegély növelése egyházi czélokra. A vallás és közokt. ministerek költségvetéseiben az egyházak Eötvös ministersége óta mindig ugyanazokkal az összegekkel szerepeltek, melyek először részükre megállítottak volt. A jelenlegi ministernek 1892-re szóló költségel-irányzata azonban az egyházakat illetőleg változást mutat, a mennyiben a helv. hitvallásuak részére az eddigi 65,000 frt helyett 73,000 forint, az ág. hitvallásuak részére pedig 36,000 helyett 40,000 forint van felvéve. Sőt van e költségvetésben egy egészen új tétel is; ugyanis a minister az erd. róm. kath. status egyházainak segélyezésére most először 12,000 frtot irányoz elé. Emez egyházak segélyeinek ily mértékű növelése is kétségtelenül örvendetes dolog nemcsak az illető egyházak, hanem mindazok előtt, a kik azoknak helyzetét ismerik és szolgálataikat méltányolni tudják. Örömmel jelezzük e segélyemelést mi is, mert tudjuk, hogy ez egyházakban sok gyülekezet küzdődik a szegénységgel és nyomorrral. Hogyan ne örvendénénk azon, ha szűkölködő testvéreinknek segélyt nyujtanak, az ő szükségjeiken némileg enyhítenek. Örömmel jelezzük másfelől azért is, mert ebben egy előrelépést látunk a liberalismus útján. Nyugati államokban, hol csak az állam az egyházzal összeköttetésben maradt, már évekkal ezelőtt liberalis elvek alapján oldattattak meg az egyházak javadalmazásának kérdései. Mily távol vagyunk mi még attól, minő nagy aránytalanságok a kath. és protestans egyházak állami javadalmazásai között!

Annál inkább kell üdvözlönnünk e lépést, mely hosszú évek után, most a teljesebb megoldásra törekvés jeleként tétetett.

Egyet azonban nem hallgathatunk el, és ez az: hogy az unitárius egyház segélyében (5,000 forint) semmi emelés nem történt. Miért? Avagy nincsenek-e ez egyházban oly gyülekezetek, hol a szükség még nagyobb, égetőbb mint bármely más egyházéiban? Avagy püspökének vannak-e oly javadalmi, melyekből szegény egyházközségeknek segélyt adhatna? Lám a katolikus püspök az államtól nyert nagy vagyonnal rendelkezik, több papját egyenesen az állam fizeti s mind e mellett 12,000 frt irányoztatik elé egyházainak segélyezésére. Ám legyen, lehet, hogy szükségük van. De mennyivel inkább egy olyan egyház gyüleke-

zeteinek, a melytől, mindamellet, hogy a törvény által elismert egyház volt, minden állami javak elvették, a mely dézma-, s mindenféle váltásból kiközösített, s mely az államot mindezek mellett is minden időben a leghivebben szolgálta!

Az ultramontán katholicismus és jesuitismus alig bíraltatott érdemlegesebben, mint éppen egy katolikus püspök részéről. Samassa egri érsek ama jeles beszédében, melyet a mult hóban husz évi püspökségének megünneplése alkalmából az összegyűlt papok előtt tartott, ezeket mondotta:

„Oda irányult minden igyekezetem, hogy a vallás ne szűnjék meg soha érzemény és pedig a legszentebb, szellemi és ethikai létünket átható, vezérlő érzemény lenni; — ne váljék az puszta formává és csaknem mechanikai szokássá, mely valamennyi hibával egyezkedik s olykor-olykor valamennyi büntettel is; mely rendszerint forrása azon lelketlen, szívtelen rosszakaratnak, mely összes erkölcsiségét bírálatainak szigorúságába helyezi.

Ezen minden benső tartalom nélkül vallási formalizmus, mint a hipokrizis egyik legveszélyesb és kárhuzatosb neme ellen, mely miután sikerült annyi hiszékeny, óvatlan lelket megtévesztenie, már magát az Istent is elámíthatni hiszi, hivatam fel ismételten önök tevékenységét és buzgóságát. Mert oly vallás, mely Krisztus urunk eme szavaival: Deum in spiritu et veritate oportet adorare, — Istent lélekben és igazságban kell imádni — összhangban sincs, csak olykép exekrátióra méltó, mint ama kis imádságmalmok, melyeket bizonyos mongol népek furfangja feltalált. Ezek ugyanis, miután kultuszuk gyakori imádkozásra kötelezé őket, elhitették magukkal, hogy az istenek azért szeretik az imádságokat, mert az ajkak mozgalma által megcsapkodott levegő szünet nélkül bizonyosságot teszen, hogy az emberek velük foglalkoznak. Ennek következtében e népségek kis imádságmalmokat találtak fel, melyek szerkezetüknél fogva csapkodván a levegőt, a kívánt mozgalmat örökké fentartják és azalatt míg malmaik forognak, mindenikök, meg levén győződve, hogy az istenek ki vannak elégítve, aggodalom nélkül engedi át magát ügyeinek vagy örömeinek.

Ezen valláserkölcsi abberatióknak legfőbb veszélye pedig abban rejlik, hogy az egyéni megjavulás utját a vele rendesen karöltve járó gőg azon neme állja el, melyre az evangelium ama farizéus személyében rámutat, ki a bűnbánólag mellét verő publikánust megvetve, saját tetteivel fenhéjazólag kérkedik; de az evangelium mindnyájunk okulására hozzászói: descendit hic (publicanus) iustificatus in domum suam ab illo, ez (a publikánus) megigazulva méne házához, inkább, mint amaz.“

Az unitáriusok tagadólagossága. Az unitáriusokról ellenfeleik nem egyszer szokták mondani, hogy tagadólagosak, sőt, mert a Krisztus istenségét nem fogadták el, elnevezték istentagadóknak is. Némelyek előtt az unitarizmus ma sem jelent egyebet, merő tagadásnál, mert csak arra tekintenek, mit nem hisznek az unitáriusok, de figyelmen kívül hagyják, mi állítólagos az ő vallásukban. Erre nézve érdekesen nyilatkozik Savage amerikai író, ki a következőket írja: „Igen, mi tagadunk, de a mi tagadásaink csak azt jelentik, hogy lassanként feladjuk a multról maradt gyermekes dolgokat, a szűkkörű nézeteket és fogalmakat s Isten igazságának szabadabb légkörébe jövünk. S a mi állításaink? Mi állítjuk, hogy a világegyetem egy egészet alkot és hogy azt szabad vizsgálni és tanulmányozni. Állítjuk, hogy az emberi lélek ép és egészséges. Állítjuk, hogy az emberek természetesen szeretik az igazságot és hogy azt éppen úgy kívánják, mint a hogy kívánja a tüdő a levegőt, a szem a világosságot. Nem mi vagyunk hűtlenek, hanem azok, kik a szűkebbkörű nézet mellett állanak és ez állásukban tagadják a szélesebbkörű, magasabb nézeteket.

Mi tagadjuk ez ember elestét, mert nem hisszük, mert tudjuk, hogy az ember sohasem esett el. De állítjuk ezzel szemben, hogy az ember kezdettől fogva felfelé halad. Tagadjuk, hogy Isten csak egy nemzetnek jelentette volna ki magát, hogy ő részrehajló lenne. De állítjuk, hogy ő világosságát, szeretetét és igazságát minden népnek adta, a mennyiben azt befogadni tudták. És így van ez Jézuzt illetőleg is. Tagadjuk a háromságtant, mert azt tartjuk, hogy a rendszer, a melynek az része, a metaphysikának egy darabja, melyet semmi bizonyíték nem támogat, s mert azt tartjuk, hogy az elmélet, melyhez az tartozik, sértés Istennek igazságosságán az emberekkel való bánásmódjára nézve. De állítjuk, nem csak a Názárethi istenfuságát, hanem minden emberekét, még a legszegényebbekét és a legalsóbbakét is, állítjuk az egyetemes isten fuságot. És tagadjuk a pokol rettenetes dogmáját, hogy megóvjuk magunkat a hitetlenségtől. S tesszük ezt azért, mert a mi hitünk Istenben oly igaz, hogy mi az ő tökéletes jóságában, igazságosságában és szeretetében teljesen hiszünk.⁴

Az unitarizmus eléhaladása Amerikában. Reynolds Grindall, az amerikai unitárius társulat titkárának Kovács barátunkhoz intézett leveléből közöljük az alábbiakat: „A Channing alapot a nemzeti conferentia Tanácsa a mi gondozásunkra bizta volt, s én egy hivatalos iratban kértem a nevezett Tanácsot, hogy hatalmazzon fel, hogy elküldhessem, de még hivatalos értesítést nem kaptam. Én újból megsürgettem az engedélyt s reméllem, hogy azonnal kapok feleletet és aztán kérését teljesítem.

Levelét csak a saratogai conferentiáról való visszatérésemkor vettem. Conferentiánk nagyszerűen sikerült. Mindnyájan tele voltunk jóakarattal és lelkesedéssel.

Egyetlen veszekedő hang se volt hallható. Az ön ittléte óta a mi ügyünk nagy haladást tett. Öt év alatt százon felül szaporodott eklézsiáink száma. E gyarapodás éppen akkora mint a milyen az első negyven év alatt történt, a mikor mint testület keletkeztünk az Egyesült-Államokban. Nem látok semmi okot arra, hogy miért ne haladhatnánk így tovább, növelve egyházunk számát minden évben 25—30 uj eklézsiával. És én abban a meggyőződésben vagyok, hogy 1900-ban kétszer annyi lesz eklézsiáink száma, mint volt ezelőtt huszonöt évvel. E tekintetben minden előny a mi részünkön van. A régi hit ereje enyészőfélben van; míg ellenben a szabadság és józan ész hite mindennap erősebb kezd lenni és nagyobb tért elfoglalni. Nem csak az valószínű, hogy tiz év múlva hat vagy hétszáz eklézsiánk lesz, de az is valószínű, hogy a régi egyházak ereibe a szabadság és józan gondolkodás vérét fogjuk átönteni.

Adja át mély tiszteletemet Ferencz József püspök urnak és szívélyes üdvözetemet a magyarhoni rokonhitű egyházaknak. Önnek pedig kiváló tisztelettel vagyok

Boston, 1891. sept. 26.

Őszinte hive
REYNOLDS GRINDALL.

Pap Mózes tanár meggyöngült egészsége miatt az E. Főtanács-hoz beadta lemondását és nyugalomba lépett. Ez alkalomból részünkről a legmélyebb sajnálatunknak adunk kifejezést, hogy őt, mint tanári karunknak egyik legbecsesebb lánczszemét, ezután nélkülöznünk kell. Harmincznégyszáz esztendeig folytatta tanári működését. Ez idő alatt először mint tanárunkat, később mint collegánkat csak szeretni és tisztelni tanultuk. Ő egy hivatott tanárnak valódi mintaképe volt. Tanári kötelességeit bámulatos pontossággal s lelkiismeretes buzgósággal teljesítette, valamint a főjegyzőséget is, melyet 17 évig viselt. Áldott jó természet, puritán jellem voltak főkésségei. Hiuság, nagyravágyás és irigység távol állottak nemes lelkületétől. A miveltség nála a legnagyobb szerénységgel egyesült. E kiváló tulajdonoknál fogva csak áldásos lehetett az ő működése főiskolánknál. Midőn szívünkben kívánjuk, hogy a megérdemelt nyugalom idejét jó egészségben és sokáig élvezze, egyszersmind melegen ajánljuk egyik tanítványának az alábbi felhívását az érdekeltek figyelmébe.

Nagy Gyula rajztanárnak a tordai polgári iskolától főiskolánk-

hoz történt kinevezését örömmel jelezzük; mert a jeles képzettségű ifju tanárban egy lelkes és buzgó szakembert nyertünk.

Révész Bálint a tiszántuli ref. egyházkerület püspöke oct. 8-án 76 éves korában elhunyt. Nevét egyéb munkái mellett buzgó keresztény szívből, hívő lélekből áradott imái halhatlanitják.

Az amerikai irodalmat nagy veszteség érte, mert annak egyik legkiválóbb képviselője, Lowell Russell Jakab, ki 1819. febr. 22-én született, Bostonban, meghalt ugyanott, 1891. aug. havában. A Lowell család egyike a legnevezetesebb családoknak Új-Angliában. Az ősök 1639-ben ment Amerikába, s a Massachusetts államban, Newbury-ben telepedett le. A családból több jeles lelkész volt. A költő házában, Cambridge-ben, a festett falon következő motto áll: „In necessariis unitas; in non necessariis libertas: in omnibus Caritas“. Lovell János, a nagyapja, mint törvényhczó és jeles bíró tünt ki. Az ő szerzeménye az a törvényczikk, a mely a Massachusetts-i államban, 1820-ban a rabszolga-kereskedést megszüntette, s a melyre a költő büszkébb volt, mintha nemesi levelet kapott volna. Egy másik tagja a családnak a pamut-gyár megalapítója volt, Lowell városában, a kinek ez élénk kereskedő város a nevét is viseli. Egy másik tagja pedig a „Lowell intézetet“ alapította Bostonban, a hol, ingyen, népszerű felolvasásokat tartanak kiváló tudósok a közönség számára. Szóval a Lowell-család sok jeles férfit és jóltevőt adott hazájának.

A költő apja, dr. Lowell Károly unitárius lelkész volt, tovább egy félszázévnél Bostonban, a hol nagy tiszteletben és közkedveltségben részesült. Őt gyermeke közül a költő volt a legifjabb. Legidősebb testvére Putnam asszony szintén kitünő politikai és historiai író volt. Ő védelmezte Kossuthot, mikor egy cambridgei tanár, ki meg volt vesztegetve, megtámadta. Lowell Károly a gyermekeit puritan egyszerűségben nevelte fel. A költőnek az olvasás iránt ösztönt az apja 4000 kötetből álló könyvtára adta. E könyvtárban angol és francia klasszikus művek voltak, melyeket később német, olasz és spanyol művekkel gyarapított.

A költő tanulmányait a Harvard egyetemen fejezte be. Már itt mutatkozott benne a költői hajlam, s kezdett verseket irogatni. Lowell szerencsés időben kezdette meg írói pályáját. A szigoru puritán theologia meg volt törve. A gondolat felszabadult. Ez termékeny időszak volt az irodalomban. Ekkor kezdettek megjelenni Bryant, Longfellow, Holmes és Whittier költeményei, Channing és Emerson essay-i, Bancroft és Prescott történelmi munkái.

Longfellow 1885-ben lemondván tanári állásáról, helyét a Harvard

egyetemen Lowell foglalta el, mint a modern nyelvek s irodalom tanára. Kiváló érdemeit azzal jutalmazták, hogy követnek nevezték ki, először Spanyolországba, azután Angliába, Londonba. Költői s prózai munkái összegyűjtve 10 kötetben jelentek meg. 1853-ban vesztette el első nejét, kitől három gyermeke maradt, második neje, kitől nem volt gyermeke, 1885-ben halt meg. Lowell igazi amerikai író volt; puritán jellemű, finom műveltségű s megnyerő modoru ember. Story Vilmos a halálára irt költeményében így szól: „Veszteségedet nem csak én, gyermekkori, ifjúkori, férfi és aggkori barátod, hanem az angol nyelvet beszélő két nemzet gyászolja.“

Gyászshitek: Kriza Gyula m. kir. pénzügyi titkár, a néhai felejthetlen emlékü s nagynevű püspöknek: Kriza Jánosnak s özvegyen maradt jó nejének: Füzi Borbárának elsőszülött fiok s utolsó gyermekük f. évi sept. hó 20-án, életének 43-ik, boldog házasságának 14-ik évében hosszas szenvedés után meghalt.

Kriza Gyula 1842-ben Kolozsvárt született. Tanulmányait az itteni kolozsvári unitárius főiskolában kezdte s végezte szép sikerrel s a jogi pálya végeztével fogalmazói gyakornokságra a volt főkormányzékhez vétetett fel. Ennek felozlatása után ő is Budapestre ment a a ministeriumhoz, honnan több évi hivataloskodás után, mint pénzügyi fogalmazó Kolozsvárra, majd mint pénzügyi titkár előbb Deésre, azután Kaposvárra, Segesvárra, végül Kolozsvárra került.

Készültsége, munkaszeretete s buzgósága, melyek hivatali pályáján vezették s melyeket a társadalmi élet s egyháza ügyeinél is odaadólag hasznosított, gyorsan vitték előre s szerezték meg számára főbbjei szeretetét s mind azok tiszteletét s bizalmát, kik őt ismerni tanulták, míg nem a gyászos végzet haladásának utját állá, s a nemes férfit pályájáról elszólitá.

Szép műveltségű és szép lelkületű ember volt. s főleg a magyar, angol, francia és német irodalomban való jártasságával atyjának méltó fia. Halálát sokan fájlalják, de mindenekfölött édes anyja, ki a többi gyermekei után őt is, az utolsót elvesztette; s neje Arringer Gizella és két gyermeke, kik a jó férjet és atyát siratják.

— Gyula y László, Kolozsvár város pénztárnokát és egy háztanácsost fájó veszteség érte, anyósa özv. Kovács Jánosné, szül. Gyergyai Klára életének 83-ik évében, Nagy-Szebenben történt elhunytában.

ARANYKÖNYV.

A SZÉKELYKERESZTURI GYMNASIUM

6-ik tanári székére tett adakozások.

VIII-ik Közlemény.

I. Tőkét.

a) készpénzben:

Bedő Dániel Kolozsvár	=	20	frt	—	kr.
Vécsei Sámuel "	=	35	"	—	"
Farkas Vilmos "	=	15	"	—	"
Kanyaró Ferencz (2-or)	=	10	"	—	"
Lengyel Janka Sz.-Keresztur	=	10	"	—	"
Lengyel Sarolta "	=	10	"	—	"
Benczédy Mózes H.-Karácsonfalva	=	1	"	25	"
Béla Pál "	=	—	"	50	"
Bálint András "	=	—	"	50	"
Kovács Mihály "	=	—	"	25	"
Jánó Mihály "	=	—	"	25	"
Salati András "	=	—	"	25	"
Felszegi András "	=	—	"	25	"

b) Évenként:

Balogh József Kolozsvár	à	5	frt	=	50	frt.
Márai Lajos "	"	10	"	=	100	"
Jánosfalvi ekkla	"	1	"	=	5	"
Darkó Sándor esperes	"	2	"	=	10	"
Kis György tanító	"	2	"	=	10	"
Derzsi ekkla	"	10	"	=	50	"
Sándor Gergely lelkész	"	5	"	=	20	"
Kis Jakab tanító	"	2	"	=	10	"
Szatmári Miklós tanító	"	2	"	=	10	"
Fekete Ferencz N.-Várad	"	2	"	=	10	"
Nagy Sándor lelkész	"	1	"	=	5	"
Barabás Dóues H.-Karácsonfalva	"	2	"	=	20	"

Kolozsvárt, 1891 okt. 26.

BENCZÉDI GERGELY,
közpénztárnoc .